

ÆSTETIK

TEORI: DET SANSELIGE OG SKØNNE

Du synes, bukserne er grimme, men jeg synes, de er ret så skønne. Men er de så skønne eller ej? Ligger skønheden i bukserne eller i øjnene, der ser dem? Det er det spørgsmål, vi bevæger os ind på, når vi tager livtag med et af de helt store begreber inden for kunst og visuel kultur: *æstetik*. For der er mange svar på, hvor skønheden bor. Men heldigvis handler teori om æstetik ikke om at finde det rigtige svar, men om at dykke ned i og undersøge de mange forskellige ideer om æstetik. På den måde får vi mange forståelser, vi kan adskille, lege med og tænke videre over i forhold til værker og egen praksis.

Når du skal angribe og forstå et begreb med så mange forskellige betydninger som æstetik, er det altid en god idé at gå tilbage til ordets grundbetydning. I dette tilfælde kommer begrebet fra det græske *aisthetikos*, som betyder 'det sanselige'. Og som du vil opdage, har alle de mange betydninger af æstetik det til fælles, at de altid har noget at gøre med vores sanser. Og det drejer sig ikke kun synssansen, men også alle de andre sanser: høresansen, lugtesansen, smagssansen og følesansen.

DET ÆSTETISKE BLIVER LIG MED DET SMUKKE, DET GODE OG DET SANDE

Hvordan er ordet æstetik blevet så stærkt koblet til skønhed? For i sin rene form handler æstetik om alt det, som vi mennesker kan sanse med vores sanser, om vi så bryder os om det eller ej.

Måske skyldes det, at 'det skønne' opstår i en positiv sammensmeltning mellem vores sanseindtryk og vores personlighed. Vi mennesker går konstant rundt og sanser verden, men når vi synes, at noget er smukt, så er det, fordi vores tanker og følelser fortæller os, at vi bemærker, nyder og virkelig kan lide det, vi opfanger fra verden omkring os.

Og måske er det noget ved verden og tingene omkring os, der gør, at vi synes, de er skønne. Måske handler skønhed altid om symmetri, balance og harmoni? Måske kan skønhed beregnes matematisk? Der er fx biologiske studier, som viser, at et flertal opfatter mennesker med symmetriske ansigter som de smukkeste. I hvert fald er det et standpunkt inden for den klassiske æstetik, at det skønne bor i tingen selv og er evigt og uforanderligt. Den idé kan du læse mere om i artiklen "Klassisk æstetik".

Og det er også her, at kunsten og skønheden bliver koblet sammen. For gennem kunsthistorien har det været en stærk holdning, at kunstens rolle er at skabe og vise skønheden for på den måde at vise det gode og det sande i livet. I antikken opstår den teori, at det skønne, det gode og det sande hænger sammen og kan komme til udtryk i kunsten – en idé, der genopstår og dyrkes i den europæiske renæssance. Men herefter begynder den også i højere og højere grad at blive udfordret, især har mange kunstnere gjort oprør mod den i moderne tid. For verden jo også fuld af grusomhed, så hvorfor skal det holdes uden for kunsten? Og kan grusomheden ikke også være æstetisk?

HVAD MED VORES INDIVIDUELLE SMAG?

Hvordan forklarer man, at vi tit har forskellige opfattelser af, hvad der er smukt? Måske er æstetik og det, vi synes, er smukt, ligefrem forskelligt fra tid til tid, sted til sted og afhængigt af, hvem vi er, og hvem vi er sammen med. Måske findes der mange forskellige æstetikker, alt efter hvilken subkultur du dyrker: én æstetik og idé om, hvad der er skønt, hvis du er til R'n'B, og en anden, hvis du dyrker yoga? Dette forklarer også modens skiftende æstetik: Hvorfor vi det ene år synes, at brede bukseben er så grimme, og megasmukke det næste. Måske bliver vi opdraget til at bryde os om det harmoniske og balancerede i én kultur, mens vi i en anden godt kan lide det, som er asymmetrisk? Den idé kan du læse mere om i artiklerne om "Det grimmes æstetik", "Grotesk æstetik" og "Etnoæstetik".

Det kan også være, at æstetik og det, vi synes er smukt, er helt individuelt og personligt – noget, der er helt særligt kun for os og vores sanseapparat?

Ifølge oplysningsfilosoffen Immanuel Kant (1724-1804), handler æstetik faktisk ikke om, hvorvidt vi synes, noget er smukt eller ej, om det er vores individuelle vurdering, eller om vurderingen er formet af vores kultur. Og det handler heller ikke om, hvorvidt en ting er smuk eller grim i sig selv. Det særlige ved æstetik er, at

vi overhovedet bruger tid og kræfter på at mene, at noget er smukt eller grimt. Det har nemlig ikke nogen betydning for os eller vores liv, om vi synes, at en solnedgang eller et par bukser er smukke eller ej. Det er til gengæld ret vildt biologisk set, at vi som dyr bruger tankevirksomhed, tid og kræfter på noget, der umiddelbart er ligegyldigt for vores overlevelse.

For Kant består æstetik i, at mennesker fælder æstetiske smagsdomme, altså at vi går rundt og bedømmer, om vi synes, at noget, vi sanser, er smukt eller ej. Så kan det godt være, at vi er mere eller mindre enige om, hvad vi synes. Men vi har gjort og gør det på tværs af individer, kulturer, steder og tider.

ALT DET, SOM KAN KALDES ÆSTETIK

Du har nok fundet ud af, at æstetik er et *meget* åbent begreb, som kan bruges på mange forskellige måder. Lad os opsummere et par stykker, som kan være særligt relevante i billedkunst. Æstetik er et begreb, vi kan bruge:

- om selve det, at vi bruger vores sanser og forholder os til det, de fortæller os
- om værker, der i særlig grad inddrager enten en eller flere af vores sanser
- om noget, vi synes er smukt, og om værker, der gengiver eller bryder med det skønne
- om noget, som en særlig gruppe mennesker synes er smukt i en særlig kultur eller kontekst
- om selve den handling, vi foretager, når vi mærker efter og bedømmer, om vi synes noget er smukt eller grimt eller ...

Det var i alt fald et par af de sammenhænge, begrebet kan bruges i.